

Το φρόνημα της Σπάρτης

Στα 200 π.Χ.

«Αλέξανδρος Φιλίππου και οι Έλληνες πλην Λακεδαιμονίων—»	1
Μπορούμε κάλλιστα να φαντασθούμε	2
πως θ' αδιαφόρησαν παντάπασι στην Σπάρτη	3
για την επιγραφήν αυτή. «Πλην Λακεδαιμονίων»,	4
μα φυσικά. Δεν ήσαν οι Σπαρτιάται	5
για να τους οδηγούν και για να τους προστάζουν	6
σαν πολυτίμους υπηρέτας. Άλλωστε	7
μια πανελλήνια εκστρατεία χωρίς	8
Σπαρτιάτη βασιλέα γι' αρχηγό	9
δεν θα τους φαίνονταν πολλής περιωπής.	10
Α βεβαιότατα «πλην Λακεδαιμονίων».	11
Είναι κι αυτή μια στάσις. Νοιώθεται.	12
Έτσι, πλην Λακεδαιμονίων στον Γρανικό·	13
και στην Ισσό μετά· και στην τελειωτική	14
την μάχη, όπου εσαρώθη ο φοβερός στρατός	15
που στ' Άρβηλα συγκέντρωσαν οι Πέρσαι:	16
που απ' τ' Άρβηλα ξεκίνησε για νίκη, κ' εσαρώθη.	17

Κι απ' την θαυμάσια πανελλήνιαν εκστρατεία,	18
την νικηφόρα, την περίλαμπρη,	19
την περιλάλητη, την δοξασμένη	20
ως άλλη δεν δοξάσθηκε καμιά,	21
την απaráμιλλη: βγήκαμ' εμείς·	22
ελληνικός καινούριος κόσμος, μέγας.	23
Εμείς· οι Αλεξανδρείς, οι Αντιοχείς,	24
οι Σελευκείς, κ' οι πολυάριθμοι	25
επίλοιποι Έλληνες Αιγύπτου και Συρίας,	26
κ' οι εν Μηδία, κ' οι εν Περσίδι, κι όσοι άλλοι.	27
Με τες εκτεταμένες επικράτειες,	28
με την ποικίλη δράσι των στοχαστικών προσαρμογών.	29
Και την Κοινήν Ελληνική Λαλιά	30
ώς μέσα στην Βακτριανή την πήγαμεν, ως τους Ινδούς.	31
Για Λακεδαιμονίους να μιλούμε τώρα!	32

γ. π. 1916, δ. 1931

Πραγματολογικά στοιχεία

Μετά τη μάχη στο Γρανικό, ο Μέγας Αλέξανδρος είχε στείλει στην Ακρόπολη των Αθηνών, ως αφιέρωμα στην Αθηνά, 300 περσικές πανοπλίες με την επιγραφή: «**Ο Αλέξανδρος, γιος του Φιλίππου, και οι Έλληνες, πλην των Λακεδαιμονίων**, [λάφυρα από τους βαρβάρους που κατοικούν στην Ασία]».

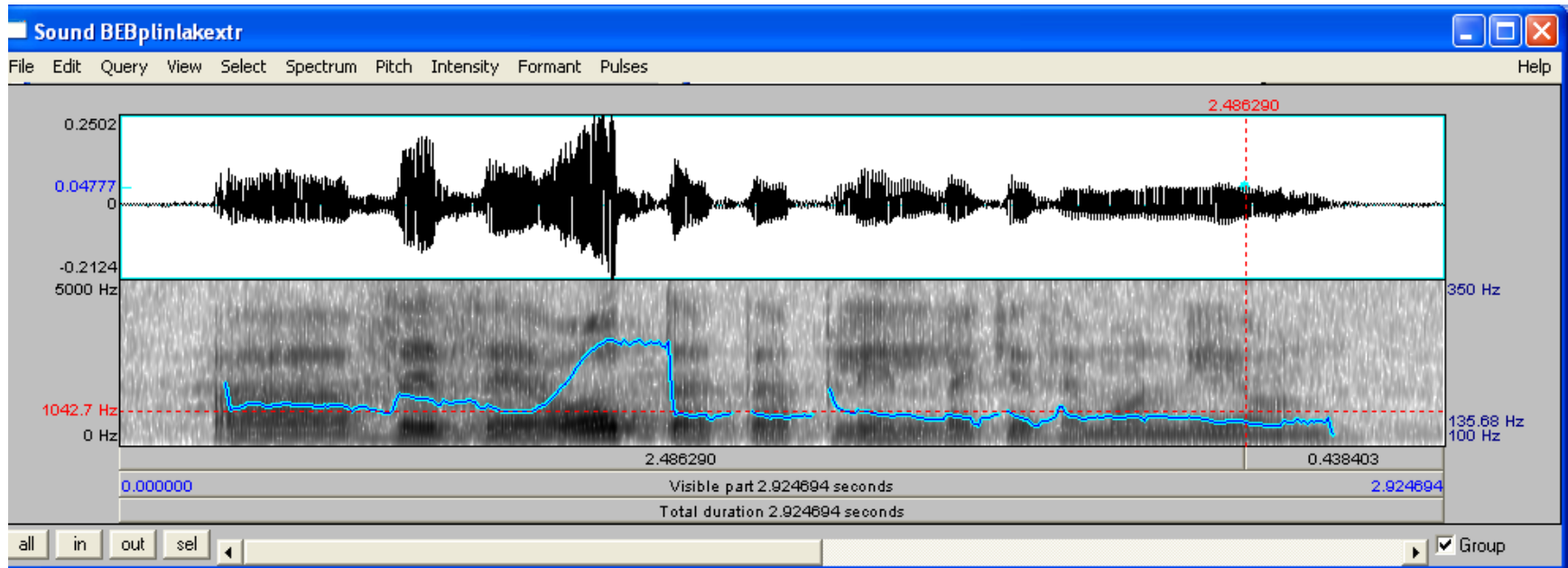
Η Σπάρτη, μετά την πανωλεθρία της μάχης στα Λεύκτρα (371 π.Χ.), είχε χάσει την ελλαδική στρατιωτική της ηγεμονία, η οποία πέρασε διαδοχικά στους Θηβαίους και τους Μακεδόνες. Εξ άλλου, από έλλειψη προσαρμογής των ηγετών της στα νέα κοινωνικά δεδομένα, κατά τον 3ο αιώνα π.Χ. οι μάχιμοι Λακεδαιμόνιοι πολίτες δεν ξεπερνούσαν τους επτακόσιους.

Γρανικός, Ισσός, Άρβηλα: οι τρεις μεγάλες νίκες του Αλεξάνδρου (334, 333 και 331 π.Χ.).

Βακτριανή: πλούσια σατραπεία ανάμεσα στο Αφγανιστάν και το νότιο Ουζμπεκιστάν. Κατακτήθηκε από τον Μ. Αλέξανδρο το 329 π.Χ. και υπήρξε ελληνική ως το 140 π.Χ.

Α' ερμηνεία: η περσόνα του αφηγητή μεταφέρει ένα αυτοσχόλιο των Σπαρτιατών

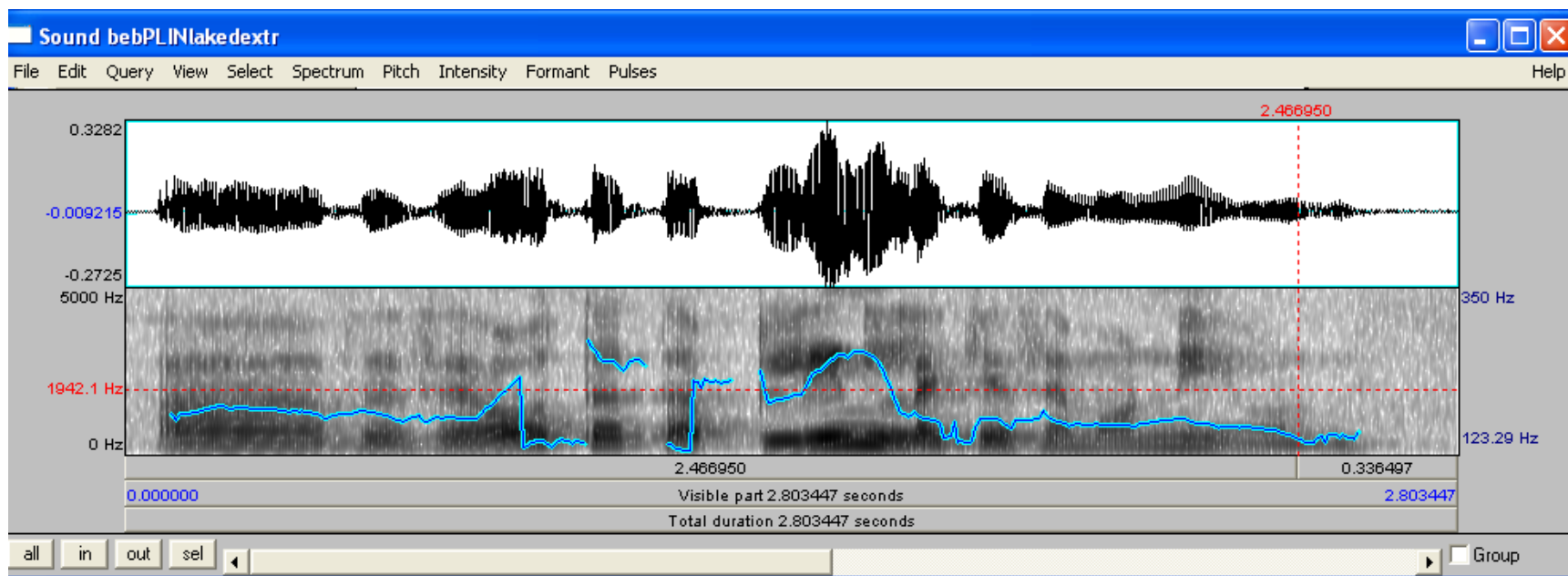
(διαμόρφωση επιτονικής καμπύλης: narrow focus)

Α ΒΕΒΑΙΟΤΑΤΑ πλην Λακεδαιμονίων

Β' ερμηνεία: η περσόνα του αφηγητή σχολιάζει τη στάση των Σπαρτιατών

(διαμόρφωση επιτονικής καμπύλης: contrastive stress)

Α βεβαιότατα ΠΛΗΝ Λακεδαιμονίων

Εν Σπάρτη

Δεν ήξερεν ο βασιλεύς Κλεομένης, δεν τολμούσε — 1
δεν ήξερε έναν τέτοιον λόγο πώς να πει 2
προς την μητέρα του: ότι απαιτούσε ο Πτολεμαίος 3
για εγγύησιν της συμφωνίας των ν' αποσταλεί κι αυτή 4
εις Αίγυπτον και να φυλάττεται· 5
λίαν ταπεινωτικόν, ανοίκειον πράγμα. 6

Κι όλο ήρχονταν για να μιλήσει· κι όλο δίσταζε.
Κι όλο άρχιζε να λέγει· κι όλο σταματούσε. 8

Μα η υπέροχη γυναίκα τον κατάλαβε 9
(είχεν ακούσει κιόλα κάτι διαδόσεις σχετικές), 10
και τον ενθάρρυνε να εξηγηθεί. 11
Και γέλασε· κ' είπε βεβαίως πηαίνει. 12
Και μάλιστα χείρονταν που μπορούσε νάναι
στο γήρας της ωφέλιμη στην Σπάρτη ακόμη. 14

Όσο για την ταπείνωσι — μα αδιαφορούσε. 15
Το φρόνημα της Σπάρτης ασφαλώς δεν ήταν ικανός 16
να νοιώσει ένας Λαγίδης χθεσινός· 17
όθεν κ' η απαίτησίς του δεν μπορούσε 18
πραγματικώς να ταπεινώσει Δέσποιναν 19
Επιφανή ως αυτήν· Σπαρτιάτου βασιλέως μητέρα. 21

Πραγματολογικά στοιχεία

Ο Κλεομένης ο Γ' (236-222 π.Χ.) στην προσπάθειά του να ανακαινίσει τη νομοθεσία του Λυκούργου και την στρατιωτική δύναμη της Σπάρτης (η οποία μετά βίας έφτανε τους 700 άντρες), είχε ζητήσει τη βοήθεια του Πτολεμαίου του Γ' για να πολεμήσει τους Μακεδόνες και την Αχαϊκή Συμπολιτεία. Ο Πτολεμαίος δέχτηκε, αλλά με τον όρο να σταλούν όμηροι στην Αλεξάνδρεια η μητέρα του Κλεομένου, η Κρατησίκλεια και τα παιδιά του.

Οι βασιλείς της Σπάρτης πίστευαν ότι κατάγονταν από τον Ηρακλή.

Η δυναστεία των Λαγιδών ιδρύθηκε το 304 π.Χ.

Άγε, ω βασιλεύ Λακεδαιμονίων

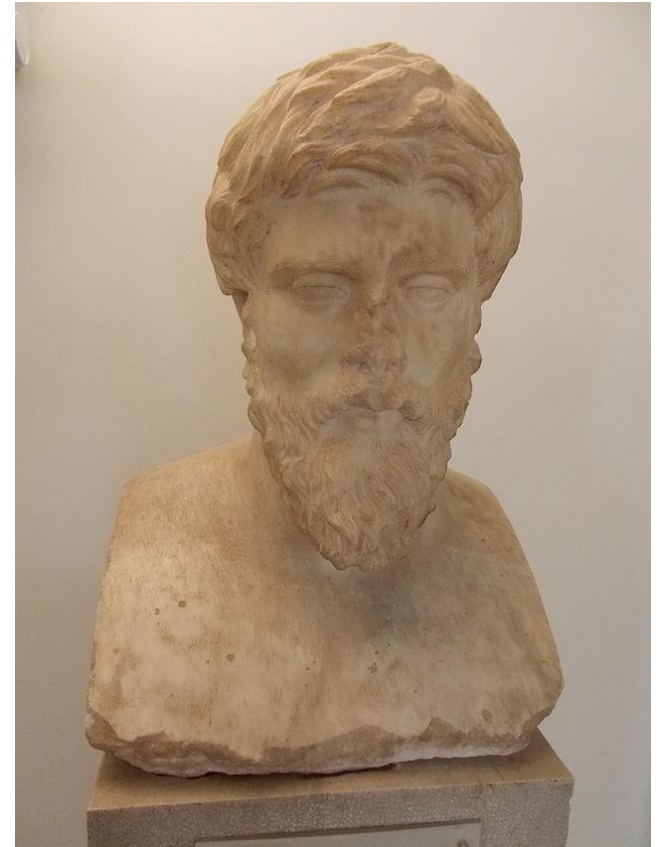
Δεν καταδέχονταν η Κρατησίκλεια 1
ο κόσμος να την δει να κλαίει και να θρηνεί· 2
και μεγαλοπρεπής εβάδιζε και σιωπηλή. 3
Τίποτε δεν απόδειχνε η ατάραχη μορφή της 4
απ' τον καϋμό και τα τυράννια της. 5
Μα όσο και νάναι μια στιγμή δεν βάσταξε· 6
και πριν στο άθλιο πλοίο μπει να πάει στην Αλεξάνδρεια, 7
πήρε τον υιό της στον ναό του Ποσειδώνος, 8
και μόνοι σαν βρεθήκαν τον αγκάλιασε 9
και τον ασπάζονταν, «διαλγούντα», λέγει 10
ο Πλούταρχος, «και συντεταραγμένον». 11
Όμως ο δυνατός της χαρακτήρ επάσχισε· 12
και συνελθούσα η θαυμασία γυναίκα 13
είπε στον Κλεομένη «Άγε, ω βασιλεύ 14
Λακεδαιμονίων, όπως, επάν έξω 15
γενώμεθα, μηδείς ίδη δακρύοντας 16
ημάς μηδέ ανάξιόν τι της Σπάρτης 17
ποιούντας. Τούτο γαρ εφ' ημίν μόνον· 18
αι τύχαι δε, όπως αν ο δαίμων διδώ, πάρεισι.» 19

Και μες στο πλοίο μπήκε, πηαίνοντας προς το «διδώ». 20

Πραγματολογικά στοιχεία

Συνέχεια του ποιήματος «Εν Σπάρτη». Το 222 π.Χ. ο Κλεομένης ο Γ΄, νηκημένος από τον Αντίγονο τον Γ΄ της Μακεδονίας, κατέφυγε στον σύμμαχό του Πτολεμαίο Γ΄, αλλά φυλακίστηκε από τον διάδοχό του, Πτολεμαίο Δ΄ τον Φιλοπάτορα. Απέδρασε, προσπάθησε μάταια να οργανώσει στάση στην Αλεξάνδρεια, και αυτοκτόνησε το 220/219. Τότε ο Πτολεμαίος διέταξε να εκτελέσουν την μητέρα του Κρατησίκλεια, και τα παιδιά του.

Πλουτάρχου, Βίος Κλεομένου, στ. 10-11:
«Έλα, βασιλιά των Λακεδαιμονίων, ώστε, όταν βγούμε, κανείς να μη μας δει δακρυσμένους ή να κάνουμε κάτι ανάξιο της Σπάρτης. Τούτο μόνο είναι στο χέρι μας. Όσο για τις τύχες μας, μας παραστέκουν όπως δώσει ο θεός».

Πλούταρχος
(περ. 45μ.Χ.-120)

Υπέρ της Αχαϊκής Συμπολιτείας Πολεμήσαντες

Ανδρείοι σεις που πολεμήσατε και πέσατ' ευκλεώς·	1
τους πανταχού νικήσαντας μη φοβηθέντες.	2
Άμωμοι σεις, αν έπταισαν ο Δίαιος κι ο Κριτόλαος.	3
Όταν θα θέλουν οι Έλληνες να καυχηθούν,	4
«Τέτοιους βγάζει το έθνος μας» θα λένε	5
για σας. Έτσι θαυμάσιος θάναι ο έπαινός σας.—	6
Εγράφη εν Αλεξανδρεία υπό Αχαιού·	7
έβδομον έτος Πτολεμαίου, Λαθύρου.	8

γ. και δ. 1922

Πραγματολογικά στοιχεία

Η **Αχαική Συμπολιτεία (280-146 π.Χ.)** ήταν η τελευταία προσπάθεια των Ελλαδικών να διατηρήσουν την ανεξαρτησία τους. Διαλύθηκε το 146 π.Χ., όταν οι ανάξιοι στρατηγοί της Δίαιος και Κριτόλαος, νικήθηκαν από τους Ρωμαίους στην Σκάρφεια της Λοκρίδας και στην Λευκόπετρα της Κορίνθου. Οι στρατηγοί Δίαιος και Κριτόλαος κατηγορούνται και από τους τρεις ιστορικούς που έγραψαν για την εποχή (Πολύβιος, Πλουταρχος, Πausανίας).

Ο ανώνυμος Αχαιός ποιητής τοποθετείται γύρω στα 110-109 π.Χ. Το ποίημα σχετίσθηκε πολύ νωρίς με τη Μικρασιατική Καταστροφή.

Όπως έγραψε ο **Σεφέρης**, η βασιλεία του Πτολεμαίου Θ' του Σωτήρος, κοινώς Λαθύρου (=Ρεβίθη), ο οποίος βασίλευσε με διαλείμματα από το 116 έως το 80 π. Χ., «είναι μια ταραγμένη εποχή εξευτελισμού, κατάντιας και ανεξάντλητης ραδιουργίας, που κορυφώνεται με τη φυγή του Πτολεμαίου από την Αλεξάνδρεια, ενώ η παντοδύναμη Ρώμη πυκνώνει τα δίκτυα της γύρω από το ελεεινό βασίλειο των Λαγιδών».

Εἰς Ἰταλικήν παραλίαν

Ο Κήμος Μενεδώρου, τον βίον του περνά ὡς συνειθίζουν τούτο μες στα πολλά τα πλούτη	Ἰταλιώτης νέος, μέσα στες διασκεδάσεις· οἱ ἀπ' τὴν Μεγάλη Ἑλλάδα αναθρεμένοι νέοι.	2 4 6 8
Μα σήμερα εἶναι λίαν, σύννουσ και κατηφής. με ἄκραν μελαγχολίαν τα πλοία με τὴν λείαν	παρά το φυσικό του, Κοντά στην παραλίαν, βλέπει που εκφορτώνουν ἐκ τῆς Πελοποννήσου.	10 12 14 16
Λάφυρα ἑλληνικά·	ἡ λεία τῆς Κορίνθου.	18
Ἀ σήμερα βεβαίως δεν εἶναι δυνατόν νάχει για διασκεδάσεις	δεν εἶναι θεμιτόν, ὁ Ἰταλιώτης νέος καμιάν ἐπιθυμίαν.	20 22 24

Πραγματολογικά στοιχεία

Ο **Κήμος Μενεδώρου** και η σκηνή, πιθανότατα φανταστικά, τοποθετούνται στα 146 π.Χ., όταν ο Ρωμαίος ύπατος Μόμμιος, αφού συνέτριψε την Αχαική Συμπολιτεία στην Λευκόπετρα, κούρσεψε την Κόρινθο, σκοτώνοντας όλους τους άντρες, εξανδραποδίζοντας όλα τα γυναικόπαιδα και γκρεμίζοντας όλα τα σπίτια. Τότε είχε αρχίσει ήδη ο ρωμαϊκός αποικισμός της πρώην Μεγάλης Ελλάδας.

Γ. Σεφέρης: «Η ιδέα μου είναι ότι στο εικονοστάσι που δείχνουν τα ποιήματα του καβάφη υπάρχει πάντα ο καημός που βλέπουμε τόσο συχνά τη δημοτική παράδοση για τον αφανισμό της παλιάς δόξας. Όμως ο Καβάφης ανήκει στην λόγια παράδοση, και γι' αυτόν ο ψυχολογικός κόμπος Άλωση της Πόλης-Κούρσος της Αδριανούπολης, για να εκφραστώ συντομογραφικά, αντικαθίσταται από το σύμπλεγμα: Μαγνησία-Λευκόπετρα-Λεία της Κορίνθου. Φυσικά, αυτό το θέμα το εκφράζει με τον δικό του τρόπο, θέλω να πω με την αίσθηση που έχει μόνιμα μέσα του του εξευτελισμού και της φθοράς».

Ιταλιώτης: Έλληνας της Κάτω Ιταλίας. Λέγεται πως ο Καβάφης έπλασε κατ' αναλογία, τη λέξη Αιγυπτιώτης.

Σύννους: συλλογισμένος

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ΒΡΙΣΙΜΙΤΖΑΚΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ «Η πολιτική του Καβάφη», στο *Το έργο του Κ. Π. Καβάφη*, Πρόλογος και φιλολογική επιμέλεια Γ. Π. Σαββίδη, Δεύτερη έκδοση, ενημερωμένη με ανέκδοτα κείμενα, Ίκαρος, Αθήνα (1975), 34-42.
- ΓΙΟΥΡΣΕΝΑΡ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ, *Κριτική παρουσίαση του Κωνσταντίνου Καβάφη*, μτφρ. Γ. Π. Σαββίδης, Χατζηνικολή, Αθήνα 1981 (στα γαλλικά: 1958).
- ΔΑΛΜΑΤΗ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ «Από το καβαφικό εργαστήριο», *Νέα Εστία* 14 (158) 1627-1629.
- HAAS DIANA, «Cavafy's Reading Notes on Gibbon's *Decline and Fall*», *Folia Neohellenica*, 4, 1982, 26-97.
- ΙΛΙΝΣΚΑΓΙΑ ΣΟΝΙΑ, *Κ. Π. Καβάφης: οι δρόμοι προς το Ρεαλισμό στην ποίηση του 20ού αιώνα*, Αθήνα, Κέδρος, 1983.
- ΚΩΣΤΙΟΥ ΚΑΤΕΡΙΝΑ, «Ο Οροφέρνης, οι Λακεδαιμόνιοι και ο αμφίθυμος αφηγητής», *Ο λόγος της παρουσίας*, Αθήνα, Σοκόλης, 2005, σ. 143-152.
- ΜΕΡΑΚΛΗΣ ΜΙΧΑΛΗΣ Γ., «Μπρεχτικός Καβάφης», *Τέσσερα Δοκίμια για τον Κ. Π. Καβάφη*, Αθήνα, Καστανιώτης, 1985, 31-49.

MCKINSEY MARTIN, *Hellenism and the Postcolonial Imagination. Yeats, Cavafy, Walcott*. Madison-Teaneck, Foreign Dickinson University Press, 2012.

ΠΙΕΡΗΣ ΜΙΧΑΛΗΣ, *Χώρος, Φως και Λόγος. Η διαλεκτική του «μέσα-έξω» στην ποίηση του Καβάφη*, Αθήνα, Καστανιώτης, 1992.

PONTANI FILIPPO MARIA, «Πηγές της ποίησης του Καβάφη», *Επτά δοκίμια & μελετήματα για τον Καβάφη (1936-1974)*, Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 1991, 56-57.

ROBINSON CHRISTOPHER, *C. P. Cavafy*, Bristol Classical Press, 1988.

ΣΑΒΒΙΔΗΣ Γ. Π., «Μια πολιτική χαρτογράφηση της ποίησης του Καβάφη καμωμένη από φίλον του, ερασιτέχνην (1977/1993)», *Μικρά Καβαφικά*, τ. Α', Αθήνα, Ερμής, 1984, 313-333.

_____, «Κρίσιμες μάχες του Ελληνισμού στην ποίηση του Καβάφη», ό.π., 335-357.

ΣΑΡΕΓΙΑΝΝΗΣ Ι. Μ., *Σχόλια στον Καβάφη*, Πρόλογος Γ. Σεφέρη, Εισαγωγή Ζήσιμου Λορεντζάτου, Αθήνα, Ίκαρος, 1964.